

Michał Nemeth

Sergiusz Rudkowski

Awazymyz : pismo historyczno-społeczno-kulturalne Karaimów nr 3(14), 7-8

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SERGIUSZ RUDKOWSKI

Sergiusz Szymon Rudkowski (pseudonim literacki *Ha-Roddi*¹) urodził się 21 listopada 1873 r. w Łucku jako syn Zachariasza i Zary z Sinanich. Był absolwentem *Real'nogo Učilišča* w Łucku. Jako działacz społeczny i czynny uczestnik ruchu odnowy języka karaimskiego² miał możliwość uczestnictwa w pierwszym Ogólnorosyjskim Zjeździe Karaimów w Eupatorii w 1911 r. w charakterze obserwatora. W r. 1913 założył i redagował czasopismo *Sabach* poruszając w nim zagadnienia społeczne Karaimów.

Do rewolucji w 1917 r. pracował jako sekretarz sądu we Włodzimierzu Wołyńskim, skąd, podczas trwania rewolucji, będąc carskim urzędnikiem, był ewakuowany przed wojskami pruskimi i przebywał przez pewien czas w Kijowie oraz na Krymie. Z tym ostatnim wiązały go także więzi rodzinne; niejednokrotnie odwiedzał Krym przed wybuchem I Wojny Światowej. Po wojnie wjazd na teren Związku Radzieckiego był już utrudniony, toteż podróże te stały się rzadkie.

W 1918 r. powrócił do Łucka i do 1933 r. pracował jako adiunkt kancelaryjny w Izbie Skarbowej. 9 sierpnia 1923 r. ożenił się z Tamarą Majewską będącą pochodzenia polskiego i rosyjskiego. Był to pierwszy mieszany związek małżeński w Łucku. Ślubu udzielił im p.o. hazzana Mojsej Nowicki.³

W latach 1917-29, gdy nie było w Łucku hazzana (po śmierci Jaakowa Leonowicza)⁴, Sergiusz Rudkowski rejestrował akty ślubu, urodzeń i zgonu w gminie karaimskiej. Od 23 kwietnia 1922 r. pełnił funkcję prezesa Zarządu Gminy Karaimskiej w Łucku, jednak pismem z dnia 15 sierpnia 1925 r.

zrezygnował on z tej funkcji pisząc: „ze względu swego słabego zdrowia nadal zajmować stanowiska prezesa nie mogę i z dniem dzisiejszym rezygnuję.”⁵ Kilka lat później, 10 maja 1931 r. funkcję tę objął raz jeszcze, jednak tym razem na okres zaledwie dwóch i pół miesięcy (do 29 lipca 1931 r.) – i tym razem powodem rezygnacji było pogorszenie stanu zdrowia.⁶

W późniejszych latach był on członkiem Zarządu Gminy.⁷

Po przejściu na emeryturę osiedlił się wraz z żoną Tamarą i synami Selimem i Nazimem w Rafałówce (pow. sarneński, ok. 75 km na północny-wschód od Łucka).

Wybuch II Wojny Światowej zastał go w Rafałówce. Aby uniknąć wywiezienia na Syberię, kilkakrotnie opuszczał rodzinę, by znaleźć schronienie w Łucku, m. in.

w tamtejszym domu parafialnym. Chcąc uniknąć przejęcia swych rękopisów przez osoby niepowołane, na początku 1940 r. większość z nich spalił, w tym także będący na ukończeniu słownik karaimsko-polsko-niemiecki. W późniejszym okresie, po ataku Rzeszy na Związek Radziecki latem 1941 r., gdy terror Sowietów nieco zelżał, Sergiusz Rudkowski zaczął ponownie spisywać część swych dzieł. W 1942 r. stracił syna, Selima, który został zamordowany prawdopodobnie przez tzw. banderowców. W 1943 r. wrócił wraz z rodziną do Łucka. Zmarł wiosną 1944 r.

Na co dzień posługiwał się trzema językami: karaimskim, polskim i rosyjskim. W domu, jako że żona, Tamara, karaimskiego nie znała, jedynie pol-

¹ Pseudonim pochodzi przypuszczalnie z hebrajskiego *הרדי* *haredi* ‘bogobojny, religijny, ortodoksyjny’, zob. Klein, E.: *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language for Readers of English*, Jerusalem 1987: 231.

² Zob. Dubiński, A.: Obnovlenie karaimskiego jazyka v pervoj polovine našego stoletija. – *Rocznik Orientalistyczny* 49 (1994/2): 59-63.

³ Zob. Księgi metrykalne Gminy Karaimskiej w Łucku.

⁴ Wspomniany wyżej Mojsej Nowicki pełnił obowiązki kapłana w okresie od 24 kwietnia 1922 r. do 19 sierpnia 1923 r. Z funkcji tej zrezygnował własnowolnie ze względu na brak odpowiedniego wykształcenia. Z tego też względu jego imię nie zostało wciągnięte na listę hazzanów łuckich, zob. [Notatka redakcyjna]: Ribbiłer, kajsyłar hazzanłyk ettiler Łuckada baślap burunhu jarymyndan XIX izjilnyn. – *Karaj Awazy* 3 (1932/5): 16.

⁵ Zob. Archiwum Gminy Karaimskiej w Łucku.

⁶ Zob. Archiwum Gminy Karaimskiej w Łucku.

⁷ Zob. [Notatka redakcyjna]: Dzymatynda Łuckanyn. – *Karaj Awazy* 7 (1934): 24.

skim i rosyjskim. Dobrze znał także języki ukraiński i niemiecki, biernie zaś hebrajski i turecki.⁸

Był autorem zajmującym się przede wszystkim poezją, lecz oprócz wierszy napisał także kilka broszur, wspomnień, podań historycznych i utworów scenicznych w języku karaimskim⁹, a także broszurę w języku polskim wydaną w Łucku w 1932 r. pt. *Krwawe echo Humania na Wołyniu (Rzeź Kotowska 1768 r.)*. Łącznie Sergiusz Rudkowski opublikował po karaimsku (według naszej wiedzy) 22 pozycje.

Liczbę tę jednak należy uzupełnić o kolejne 12 pozycji. Chodzi tu o utwory, które nie zostały przez autora opublikowane, a dochowały się do dziś dzięki jego synowi Nazimowi Rudkowskiemu. Łącznie stanowią one 20 stron rękopisu, co – przy ograniczonej ilości literatury karaimskojęzycznej napisanej w dialekcie łucko-halickim, czy też w ogóle tekstów łucko-halickich – zasługuje na szczególną uwagę. Teksty znajdziemy w zeszycie 20-kartkowym w linie, o rozmiarze nieco większym niż dzisiejsze A5, same utwory zaś zostały zanotowane własnoręcznie przez autora czytelnie, piórem, pismem łacińskim opartym na ortografii polskiej. Według relacji N. Rudkowskiego do zeszytu tego autor przepisywał na czysto swoje utwory w styczniu 1944 r.

W niedalekiej przyszłości chcielibyśmy wiersze te przedstawić szerszej publiczności. W tym miejscu warto jednak przytoczyć jeden spośród dotychczas nieznanych utworów w wersji oryginalnej wraz z tłumaczeniem filologicznym (nieliterackim).¹⁰

Michał Nemeth
Kraków

⁸ Informacje biograficzne zacytowaliśmy, oprócz cytowanych prac i dokumentów, z [Nekrolog] Pamięci tych, co odeszli... – *Mysł Karaimska* (seria nowa) I (1945-1946): 140, Dubiński, A.: Rudkowski Sergiusz. – Markiewicz, H., et al. (red.): *Polski słownik biograficzny*, t. 32/4, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991: 604 oraz z relacji Nazima Rudkowskiego, syna autora.

⁹ Dla pełnej bibliografii karaimskojęzycznych tekstów przez niego opublikowanych zob. Baskakov, N. A., Šapšal, S. M., Zajončkovskij, A. (red.): *Karaimsko-russko-poľskij slovar'*, Moskva 1974: 25f. (bibliografia opracowana przez A. Dubińskiego). Niewymieniona została tu jedna pozycja: Komisarjatta. – *Karaj Awazy* 2 (1931): 35 (tłumaczenie z języka polskiego).

¹⁰ Niniejsza próbka tekstu nie jest edycją krytyczną, toteż wszelkie komentarze językowe zostały w tym miejscu pominięte. Nawiasy [...] zawierają uzupełnienia motywowane strukturą tekstu oryginalnego, zaś {...} oznaczają fragment prawdopodobny, nie motywowany strukturą tekstu oryginalnego.

Ezen kyryjinda

1. Hej, hej ezen, tuwmys ezen,
Tołusuwłu, satyr da kien,
Kyryjinda senin mana tanys
Turam nafstłajdohac tynys...
5. Kierem sana diwild' dusman
Katy kołdan dzansyz dzaman –
Sen jasaras chaz jasardyn,
Cingis edin, cengis kałdyn!..
10. Da mun men kicimni utturdum...
Kartajip men werenbe bołdum...
Hali sa men kioldim... tergiejm...
Senden ezen tujma men klejm
15. Dohru chabar jiłlaricin askan,
Ne wacht edim ojowhyna ułan,
Chaz sen kutłu, chaz sen satyr!..
Ajtkyn ezen, oł wacht kajtyr?..
20. Kajtmas jołda sindler ałar,
Osoł sana ceber wachtłar!..
Ez karuwun bered' mana ezen,
Tołusuwłu, kierkli da kien...
Turam sezsziz... tasy bołdum...
Ospud karuw, kajsyn kołdum!..
Nehes dzanym acyjd, syzłajd,
Da esited' necik ezen cynłajd...